

Mohai V. Lajos

A kanizsai Hidegház

Halottas menet

A lovakat feketére égett, csatagos fejű szenesek vezették, akik az éjszaka sötét hullámaiban éltek addig, és a napvilágra mintha csak akkor merészkedtek volna ki, hogy hátuk mögött hagyva az örökké szélfúttá állókat, kantárszáron vonszolják el a lovak még élő tetemeit.

Úgy vonultak ott, mint akik végleg veszni hagyják életük esszenciáit, mert az idő eljárt a lovak és a szenesek fölött, nincs se merre, se tovább, csak a vesztőhely illata vár rájuk a város külső, északi szegélyéhez kuporodó vágóhídon. Gumicsizmájukra csörgedezve csapódott rá a megnehezült sár, ahogy kétoldalt, lépdeltek a halálra ítélt állatok mellett.

A levegő fojtott volt a hirtelen elülő szélről, amely addig a határból fújt be az udvarok közeibe. A leülepedett meleg szinte ráakódott a földre szorított épületek roskatag tetőcserepeire. Az elhanyagolt, foghíjas járdákon ijedt csönd honolt; a méztől fehér házak mintha fáradtan búcsút intettek volna a szakadozott gyászmenetnek. Mintha megéreztek volna, hogy a lovak és az állatok után ők következnek majd, mert rövidesen eljöhöz az idő, amikor az egymás hátának támaszkodó, a kertek mélyébe süppedt, féltető, kicsinyke épületekre fölfűződő utca kanyarulatait fölnyalabolja és kiegyenesíti négyemeletes pontházakkal a terjeszkedő város.

Mert mi mástól reszketett volna indulat és ült volna rémület a kopár, penészvirágos falakon, amelyekre újkorukban sem került elegendő mész és homok? Pedig csak egy-egy, a délutánról elmaradozott tompa, szétfolyó fénycsík paskolta meg a szegényes, tönkrement vakolatot, amelynek erejéből legfeljebb a csúnyaságra tellett.

A szenesek, ezek a kérges tenyerű óriások mintha az alkonyati Ég kiszáradt medrében fújtattak volna, ahol a zátonyokat és a homokpadokat már leborotválta a szél, és víznek nyoma sem maradt. Csattogó lépteik elől a föld kitért. Fejük a haragos Égre volt szögezve. Háborgó testük időnként alig észrevehetően megremegett, ahogy átütött rajtuk saját, kiforgatott valóságuk borzalma. Minden erőfeszítés ellenére az összes mozdulatuk darabos maradt. Életük törvénye innentől

Részletek a készülő A kanizsai Hidegház című, a prae.hu-nál megjelenő regényből.

a hontalanság és az elveszettség érzése lett; a kiüresedett istállóudvar távoli zugaiban holnaptól nem himbálódzik a kocsik oldalára akasztott viharlámpa, az otthonosság sok kicsinyke jelzőtüze. Ezen a világon többé már nem lesznek biztonságban, hiába próbálták volna megrendülésüket palástolni; nem adatott meg nekik, hogy a fájdalom szorításából kiszabadítsák lüktető érzéseiket.

Az utca népei közül többen, akik addig rémülten elhúzódtak előlük, joggal tartva a lényükből áradó nyersességtől, amiért mérgesen fortyogtak rájuk, méltatlankodásuknak hangot is adva, hogy a fuvarosok *visszatértükben* az istállókhöz, harsány kurjongatásokkal fölzavarták az udvarok és kertek nyugalma, továbbá, hogy durva szavaikkal nincsenek semmire tekintettel, most hirtelen más, ezzel merőben ellentétes hangulatok csapdájába estek. Mert a rossz érzések fuvallata őket is elérte; észlelték, hogy a fenyegetés *elérkezik hozzájuk* is. Eljöhét az idő, amikor már ők sem lesznek képesek visszaverni a jelen és a jövő ármánykodásait. Ezért szemvillanásnyi idő alatt zajlott le bensejükben az *azonosulás és az átváltozás*: a szenesek erős, inas kézfejeit, husángszerű karjait, melyek dagadoztak a gyeplők féktelen szorításától, az ostor durva, sokszor a kegyetlenséget súroló használatától – lelki sebeiket feledve – megindítónak, *mi több*, gyámoltalannak látták, ahogy egyszerre lépnek az út porában.

A jók egyszerre lépnek, irányt tartanak.

Elérzékenyültek tehát ezeken a *vad, hajthatatlan* embereken, akiket immáron *elragadtatással* néztek, mert a szomorúság bélyege ráégett a sorsukra. Ezt ők *látták*; mint a fuldoklónak, nem maradt semmijük, mert nem maradt semmi, ami összekösse tántorgó jelenüket a saját fényes múltjukkal, mert az út is eltűnt a lábuk alatt, az istállók pedig a fakó vörös földbe süppedtek, és vékony csikká zsugorodtak az ide-oda billegő horizonton a hátuk mögött. Azt is látták még, ahogy a vasabroncsok alól kipörgött kő és kavics megkarcolta az Eget, a járda szalagjára fűzött házak sora pedig engedelmesen kétoldalt féltérdre ereszkedett hatalmas árnyaik előtt. A drótfonatú pincetorkok – mintegy beletörődve a megváltoztathatatlanba – félrehúzódva, rekedten és szigorúan főlőhajtottak; jobb kéz felől a porosan, üresen megnyíló, kiszolgáltatott mélyükre lehetett látni.

Ahová nem döntenek be többé rakományukat, mert utánuk se ló, se szén, se szenes nem indul el többé, se hozzám, se máshová.

A ritkuló füzes után bokrok és ferdén földbe vert rudak szegélyezik a vágóhíd téglasorát. A légszomjas mező fölött varjúkiáltás csattog, mintha láthatatlan kéz taszigálná a madarakat repülés közben. Rozsdás kacathalom fojtogatja a deszka-kerítéseket; a korhadt fa párnáiban gomba tenyészik.

Esni kezd, hullámalakban mindenfelé elsötétül.

Odébb a mezőn át, elhagyva a város szélső házait, a vágóhíd névtelen sírköve felé visz egyenesen az út, teljes sötétségben már, az éjszaka alácsúszó tompa morajában.

A határ

A szűkös, szénporos átjárókból kitörő korom napnyugtára szétmosódott a városszélén kívül. A határtalan mezők a girbegurba földút szélén botladoztak,

csikorgó szélben, szennyes köpennyel, kémlelve a varjakat, egyéb madarakat. Ázott, szürke visszfény tapadt az ekevastól fényes szántóra. Egy reggelen megváltozott minden. A varjak, a bukó madarak szép röpte mozdulatlaná vált. A vidéken halotti csönd honolt a sok megpróbáltatástól. Bizonyosan attól. Szállásra itt már nem gondolhatott senki, még ha lépésnyi ereje sem maradt irdatlan útját folytatni. Amúgy sem volna biztonságos. Kevéssel előbb, virradatkor egy illető járt itt; nem helybelinek nézték, közeledni sem közeledtek hozzá. Se a varjak, se más szemlélők. Hamarosan nyomát is veszítették csizmájuknak.

A pajták körül a földeken épp megsűrűsödött a levegő.

Mindennek torkán ott a szorítás a csillagok pályájáig.

Távolban a határ elszéledt foltjain szélfergeteg kaparász. A fölszeletelt Porcelánég feszül, síkos, majdnem elpattan. Alóla hideg csordul le a vizes, sötét földekre, ahol madár se jár, ahol a beesett arcú szántások húzódtak meg hallgatóan a mélyutak mentén, a szénásszekerek mély vágataiban. A domb fölhúzódik egészen a mezsgyét jelző, fehérre pingált betonoszlopig, és hegyesen belefúródik a levegőbe.

Szürkületkor üveggolyónyi csillag fut végig a láthatáron. Cikornyás árnyéka vesződik vele.

Reggel az ős szemérmes napfoltöltözete a kikeményített tarlókon. Messze, enyvzagú kartondobozok halmaza fölött zsákszínű Égcsik boltozódik. Golyónyivá tömörült varjak lebegnek a mintás töltéseken a pajták és csűrök körül, ahol parányi árnyékuk összepréselődött a deszkafalak illesztéseinél. Az elegyengetett, tönkkel ledöngölt Földön szerteszórva foltos, egérrágtá takarók, kirojtosodott szövet- és posztódarabok; olyan megkínzottak és gyűröttek, mintha a marhák szájából húzták volna ki őket. Az elhányt, magára hagyott szerszámok között durván megágyazva vedlett szalmazsák. Egy test körvonalának nyomai őrződnek rajta.

Időszakos fekhelye lehet ez valakinek.

Azonban sehol egy morzsányi elemózsia; sem a szalmazsákhoz állított hokedlin az élelmiszertartókká átalakított hengeres konzervdobozokban, sem az üres falhoz támaszkodó sánta stelázsain.

Senki nem tud az idegenről használható felvilágosítással szolgálni. Nappal kerüli a vidéket, mondták vállvonogatva. Valahogy kiröppen innen, észre se venni, aztán láthatatlanul visszatér, és nyomot hagy, hogy rájuk akadjanak az itt élők.

Ez a legnyugtalanítóbb következménye minden kíváncsiskodásnak.

Másnap a deszkaszínű Ég alatt mintha kartonból kivágott bokrok rózsekötege hullámozott volna szanaszét. Korai hó szaga gyűlt az udvari lámpák tejfehér sugarában. A fakerítések mögül a mezők széltől kiszárított abroszaira lehetett látni; távoli varjak kívánták az eleséget a borostás földeken. Sürgölődésük odaadja röptüket a nyugtalan messzeségnek ezen az órán, melyen majd kialszik a fény, és a csillagok hóna alatt végleg elcsendesedik a vidék.

Szemtanúja lesznek ennek a darabka átváltozásnak, mely készen vár mindennap.

Ha semmi titkot sem rejteget, akkor vajon miért csalogatja oda a tekintetet a fojtó messzeség?

Nagyon változékony, de mostanában nagyon ismerősen rossz az időjárás. Vajon lehet-e ilyenkor jó az ember hangulata? A szép táj is sivárnak látszik, pedig milyen csillogó, amikor süt rá a Nap.

A kikövezett kocsitól felől, ahol a kaptató kiszélesedik, föltámad a szél, keményen ostorozza az akácok lombjait; az utolsó fénysugár makacsul visszahúzódot az irdatlan tömegű felhők mögé. A messzeség hullámvonalakban mind szürkébbé és szürkébbé válik. A szél száraz faleveleket, letört gallyakat kap föl, és a vilámfényes Égig dobálja őket. Az ablakok szélére összehajtogatott zsalukat rosszul rögzítették, a pántok meglazultak és elengedték a falat, olykor megrángatja őket egy ismeretlen kéz, a kitámasztóvasak meg idegesen csikordulnak egyet.

Töprengőn nézek az erkélykorlát mellől vissza a tájra, nincs bennem félelem, sem gyanakvás.

Kicsiny dolgok ezek, felelek magamban.

A vihar egyre erőszakosabban támad, belekap mindenbe, ami az útjába akad. Távobabb, az elemek lármájának jobban kitett széleken, az ágyásokat jelölő karók a veteményesek között szinte belesimulnak a fürgetegbe. Duzzadtak a pajták bejáratát fedő ponyvák, hiába védik az udvar mélyét deszkakerítések, a vászon recseg a súlyos teher alatt. Homok- és kavicsfelhő söpör végig a kiszáradt, meszes földön. Az erős szellőkésektől elszabadul néhány itatóvödör és odacsapódik az istálló cementes falához.

Irtózom a hirtelen sötétülő téli estétől, suttogta alig kivehetően a konyhaasztal végéből. A repedezett ablakkeret sarkaiban légyiszok feketéllett. Hirtelen oda kapott, elvastagodott körme hegyével kapargatni kezdte. Szél fúj, a síkos üvegen homokszem korcogott. A szürkület egészen bevonta a kinti ínséges levegőt, és a csillagok fénye már csak parányi derengésnek látszott a függöny mögött. A menynevezeten óvatos árnyékfoltok rajzolódtak ki. Hátát nekitámasztotta a csupasz falnak. Kinézett a fagyos ablakon. Valahol az elszórt házak körül Kuttyák ugattak mérgesen, és kibálták óljaikból azokat az ócska ruhadarabokat, amelyeket gazdáik vetettek oda nekik az ordító hideg ellen. A nyirkos köd rátelepedett a kertek végében a földekre, a málladozó épületekre, a látóhatár szélén, ott, ahol gondolta, az ólak és istállók ammóniaszagot kentek szét a poros földek alján.

A Hold fénye rásütött a fehér murvára, megjelölve az utat a házig.

Rádőltem a korlát vasára és az olvasmányomon kezdtem merengeni.

Parancsot adott, hogy hozzák az istállóból a lovát, fölnyergelve, megitatva, abrakkal ellátva az irdatlan hosszú útra. Rögvest indulni akart, kisurranni a hatalmas jegenyék alatt, hogy mi se téríthesse el tervétől, de a lovásziú ellenségesen megállt előtte, mintha nem értené szavát, csak pislogott bambán feléje. Aztán mintha még mulatott is volna rajta, sőt, mintha már azon járt volna a mihaszna esze, hogyan újságolja el a hozzá hasonló suhancoknak az uraság dühöngő szélszélyét.

Szemrehányásokat tett magának. Mi játszik közre ebben a helyzetben?

Ki tudná megfejteni.

Füllesztő alkonyati óra telepedett a környékre, a mozdulatlan levegő bárkit elijesztett attól, hogy a szabadban töltsé az idejét. Mélységes csend szállt a vidékre.

Az uraság, szorongató egyedülletében, maga tárta ki az istálló ajtaját, és az egyik félreeső zugban sietős mozdulatokkal nyergelte meg a legjobb lovát.

Fölpattant rá, és egyetlen lendítéssel megrántotta a kantárt.

Szemével méregetni kezdte a távolságot, noha már ezerszer látta, de most olyan kihalt volt az út előtte, mint korábban még soha. Egy nagy szisszenéssel nekirugaszkodott a távnak, belekapott az imbolygó fénybe, de hiába, már semmi sem állíthatta meg.

El innen! Innen el!

Az esteledő Égbolt apró, éles és hegyes villámlással figyelmeztet a viharra.

A diófák lombkoronájába szorult tömör levegő a környezetből kiütköző első alkalmas jel a vihar közeledtére. Szabad szemmel szinte alig láthatóan fölkorbácsolódik az Ég alja, vörösen és sárgán megtöredezik. Kis reccsenések hallatszanak kőhajításnyi távolságból, mintha a szomszédos udvarok mélyén deszkaajtókat nyitogatna valaki.

Szögletes hangok ezek.

Kilépek lassan az eresz alól. Bőrömet maró fájdalommal kezdi szúrni és égetni a túszerűen lezúduló hirtelen eső, mégsem érzem ellenségesnek a külvilágot. Elhatározásomon nem változtatok. Kifogásokat sem emelek. Azzal amúgy sem jutnék semmire: a vihar természeti adottsága a környezetemnek, ahol élek. Amikor a zápor lefut a környékről, az elcsituló és fokozatosan megnyugvó tájon szétterül valami erőlködés nélküli mélabú.

Ez kísért álmomban is.

Nem húl ki végleg a csillagok forrósága, csak elveszti színét.

Hazatérések

Mikor feltarthatatlan volt az élet áradása, és a világ Egyetlen Kertben szökött föl az Égig, belehallgatva az éden zenéjébe, meglesve a lábujjhegyen ágaskodó mesék tündereit, a bodzabokor alatt csodás szívdobbanás volt minden.

Vajon ez az önfeledt, színeivel vakító jelenés, sohase múló gyermekkori útravaló meddig lehet még az enyém?

A délután kisimított selyme alatt megülő pára szemérmesen eltakarta a kertek nyitott sebeit, a kikapált, üres virágágyásokat és az őszi égetések utolsó nyomait. Pörkszagot árasztott magából a föld, oldalra az istállók falának bontástörmelékéke púposodott a drótkerítés mellett; a mállott téglákat, ahogy az izmos karok odatalicskázták őket, egymásra burogatták. Egy-egy nagyobb tömbből elgörbült vasrudak meredtek hegyesen a levegőbe; lépcsők letörött darabjai csillantak meg síkosan a reggeli harmat maradékától. A betondarabok közeibe deszkák forgácsi szorultak, mint valami vaskerítés kiálló tüskéi.

Bámulva nézte a rombolást, akinek arra vitt az útja.

A nyári konyha meszes falának támasztva foghíjas ülőke csúfoskodott az eresz alatt, mellette ócska, behorpadt bádogvödör, amelyet nem is oly rég még az állatok itatására használtak. A vödör fülét, hogy erősebb tartása legyen, és jobban kézre álljon, kék műanyag huzallal tekericselték körbe. Sodronyos vaságy rozsdá-

sodott az elfeketedett ajtófélfá tövében. Rajta kiselejtezett matracbélés; évtizedes penésznym virágzott a csíkos huzaton.

A hirtelen eleredő eső kopogni kezdett a köves verandán, és sűrű szálaival elmosta a színeket. Minden élettlené változott, mintha egy légypiszkos ablak mögül látszana messziről, egy homályba vesző kapuboltozat alól, vagy valahonnan egy eltakart zugból, mely védelmet nyújt valaki vagy valami elől.

Mely összezsugorítana mindent úgy, hogy onnan nem is látszanék.

Hová tűntek a Belsped-istállók kapui, amelyek elnyelték a nappali fényeket, hol maradt el a faltövekből kikapaszkodó lapulevelek poros szomorúsága? Hol marad? Hol maradnak a fuvaroslovak hajnali horkantásai, amikor álmosan nekilódultak az útnak, hogy kiszolgálják a város mohó igényeit? Hová merül el a jegenyék imbolygó árnyjátéka, ha majd kivágják őket, és tüzelő lesz belőlük?

A dróthálós nyíláson, a pinceboltozat rekeszei alatt, egy deszkákkal megmagasított, elkerített sarokba – onnan lehetett a nyerstéglákra támaszkodva az Ég madarait és a felhők vándorló hegyeit félrebiccentett fejjel kémlelni – döntötték be a szénszállítók a rakományukat. Minden erejüket összeszedték az irdatlan munkához. A kicsinyke szünetekben sistergő káromkodás és piszkos beszéd törte meg a szívlapátok dőrejét. Az erőlködéstől a fogak összecsikordultak, hogy az inas háta és a fölhólyagosodott tenyerek legyőzzék a durva terhet. Aztán, ahogy vesszőkosaraikat odacsapták a kövezet pereméhez, Égbe csattanó korbácsütések hallatszottak. A föl szálló szénpor vastagon rátapadt az izzadt fejekre és a meztelen felsőtestekre. Sebek nyomai sötétlettek mindegyre a bőr mélyen bevésődött barázdáiban. Égővörös hegek.

A közelükben álltam, de ennek nem mutattam jelét.

Az Égen az évszak horzsolásaival korhad a délután. A köves veranda fölött egy-egy eltévedt Napszilánk még fakószürkén elidőz. Évődik az idővel. Messzire innen alkalmi madár csapat húz el, a szárnyak mintha ide-oda lökdösnék a felhőket. A kertek aljáról, az esőtől megdagadt deszkakerítések mögül foszlós szalagban száll föl a füst: égetik az összegereblyézett faleveleket. A keserű szagba valahonnan fűrészpör illata keveredik. A szürke lassanként celofánosan ráheged mindenre.

Pár lépésnyire a kerti csaptól az otthagyt bútorok kiszolgáltatva a hideg levegő érintésének.

A hátsóudvarok mélyét kísérteties magány üli meg. Az elformátlanodott gyümölcstestek körül a szürke mintha veszítene még maradék erejéből is. A körtecsonkokat kukacok rágják.

Olyannyira kísértetiessé vált a halott gyümölcsök terhe a szélfúttá fűben, hogy a helyet a Kuttyák is messze elkerülték.

A távolban már nincs mire fölfigyelni; a gerendákkal megtámasztott istállók falára az ős kopasz fénye tömörül.

De nem fény ez már, csak kialvó homály, bármennyire igyekszem is.

Későn érkezted; nem közömbös neked, hogy épp most járt itt, sápadtan, gyűrötten, törődötten. Ősszel nem marad sokáig egy helyben, nem időzik sokáig sehol, mert csábítják a sötét, határtalan földek; van bennük valami varjúszerű, érezni tudod majd te is, ha mindenáron látni akarod őt.

Hát röppenj ki a földekre, ott lesz bizonyosan, behorpadt mellkassal kuporogva a néptelen tarlókon.

A rozsdás, lyukas drótkerítéseket alul korhadó deszkák szegélyezik; toldozottak-foldozottak. Megsínylették, hogy az odagyűlő víz miatt sohasem tudnak kiszáradni, még a legforróbb kánikulában, a legnagyobb szárazságban is nyirkos az érintésük. Szögfejek álltak ki belőlük, vigyázzva kellett lépni, nehogy fölsértsek a lábat. A deszkák mindkét oldalához agyagos földet hordtak támasztékul, hogy vihar idején ellenálljanak a közeli mezőről jövő szél hirtelen lökéseinek. Felső részüket arasznyi vastag faoszlopok közé kifeszített huzalok tartották a levegőben. Nyáron hosszan vadszőlő kúszott föl rájuk, a hőségától fölpöndörülő levelek néhol barnára égtek a vakító Napsütésben.

Balra az udvar elhagyott végében, távol a gazdasági épületek maradékaitól, a bodzabokrok mellett pincekijárat ágaskodott föl a fák koronája felé, alatta téglával kifalazott verem a talaj szintje alá süllyesztve. Durván ácsolt lépcső vezet a belsejébe, ahová valahonnan víz szivárgott le, amely sosem párolog el teljesen; a helyiség levegőjét a nyirkosság hideg szaga üli meg. A lepedékes falakra csigák és gyíkok telepedtek, furcsa színű gombák tenyésztek az alacsony plafonon.

El innen, csak innen el! Nem kell megmondanod nekem, hová vezetsz.

A mező szélén gazzal benöve elhagyott műhelykocsi áll, eszi a rozsdá; hogy mikor került oda, nem tudni. Az öles lapulevelek átkarolják a lyukas bádoglemez falakat, madarak rebbenek ki a mélyéről, jóllakott vadpipitér és pipacs türemkedik elő az altalajból. A növények hová máshová, mint oldalra nyílnak a poros napfényben. Csak a horpadt tető nyújt valamennyire védelmet a Nap tüzétől vagy a csorgó esőlelől. De előbb-utóbb elfogy ez a védelem, s csak a jegenyék ideeső árnyéka marad délutánokon. Az von majd éles barázdákat az arcra, ha valaki odatalál hozzá, vállalva odáig a vadszeder horzsolását egy hosszan kanyargó árkon keresztül.

Az árok alja kiszámíthatatlan. Nehéz sebesülés nélkül átgázolni rajta.

Összegömbölyödve fekszik a pecsétes zsákvásznon, mint a magára hagyott kutya. Beszél, folyik belőle a szó. Mindenén zsörtölődik. Elfogytak az illúziói, mondja. Kárhóztatja magát, hogy valamit nem tett jól az életben. A megváltozott világ sem tartogat számára újat, merőben mást. Mindenkire szikrát hány. Amikor magához tér, belebújik a rongyaiba és kimegy levegőzni. Kiles az utcára is, és csak akkor lép ki a kapun, ha úgy véli, hogy egy teremtet lélekkel sem találkozik. Az utcai csapig merészkedik el, nem tovább. Ott is magában dörmögve panaszkodik, haragosan magyaráz, miközben a vödörbe csorgó vizet figyel, mintha abból akarna meglátni magának valami biztatót.

Nincs senki a közelében.

Ha kerül mindenkit, vajon egyszer is fölenged-e még a fagyos szíve?

Az esővíz, a hóle lemosta a festéket a Jézust ábrázoló kőszoborról. Kicsinyke mélyedésben áll az utca torkolatában. Talapzata meglazult az állandóan nedves földtől. Messziről látni a dőlését, mintha megtántorodott volna. A vaskerítés körülötte térdig ér, megsüppedt oldalai görbén bedőltek, néhol szépségtapaszként piros futórózsa szökik föl rajtuk. A kicsinyke vasajtót haragosan zörgeti az északi szél, a zárat rég szétmarta a rozsdá. Ennél az útszéli feszületnél szokott

nyáron féloldalasan feküdni a lapulevelek között a fűben. Mindenfelé színes gyom virít, óriáscsalán nő, és szúrós tövis tör fölfelé a poros levegőben. Elnyeli őt a világ szeme elől. Nem zavarja, szívós teremtés, az élet tanította meg: bal lábára nyomorék, tudja, hogy csak magára számíthat. Lábfejét tolatáskor a fűtőháznál egy elszabadult tehervagon lapította szét. A forgatómester későn kapott észbe, így mesélik, a baleset akkor már elkerülhetetlen volt. A bokája bánja. Erősen sántít, csak mankóval éled meg a járása, furcsán tolja maga alá az alfélet, minden lépés erőlködés számára. Mégsem nyughat. Rendszeresen megjelenik a környéken, de már nem szúr szemet senkinek. Már nem „idegen”, kikerült ebből a kategóriából. A kutyák is megszokták az imbolygó alakzatot a kerítésen át; nem rohannak acsarkodva eléje.

A városszél

A városszélnek apró, olykor talán említésre se méltó legendái támadnak, de ezek a történetek mégis körbejárnak az itteniek között. Az emberek kíváncsiak rá, hogy ott, ahová a sors szeszélye vetette őket, kik éltek előttük. A múlt sok, feledésbe merült epizódja ad kicsinyke patinát a jelenhez. A baljós árnyakat, a sötétben kavargó gondolatokat azonban mindenki elhessegeti magától, csak a szépet dicséri. Igyekeznek a másik kedvében járni, a saját idejükkel mérik az életet; a rosszat többnyire figyelmen kívül hagyják, ha „már úgyis kész a baj”. Nincsenek ebben egyedül az életben. Hogy kitölthessék az emlékezet hézagait, néhanapján összeverődnek a csapnál, vagy ebéd, vacsora után eldiskurálnak a járdán, kilesve az utcára, hogy történik-e valami. Vajon nem téblábol-e idegen a környéken valahol. Beleskelődnek egymás kerítései mögé az udvarokba. Ha minden a megszokott mederben csordogál, visszahúzódnak a kényelmes, megszokott zugokba, letelepszének a kiugró eresz alá, amely hús árnyékot vet délidőn is. A lelkük megnyugszik. Védelmezik a saját esendő életüket, apró gondjaikkal vannak elfoglalva. Itt, a városszállón nem érződik a gyanakvós légköre, hiába közel a jugó határ; még annyi emberi irigység sincs, ami bárhol másutt vidáman megterem. Följelentések sincsenek, kerülnek a fölkavaró helyzeteket. A forradalom óta egyszer szállt ki a rendőrség, amikor Zámbó néni fia nadrágszíjjal fölakasztotta magát a suszterház gerendájára.

Ötvenhat októbere és novembere után rengeteg fegyver maradt szanaszét Kanizsán, a fegyverrejtegetés súlyos bűnnek számított, börtönbe csukták érte az embereket. Óregapám is ásott el puskákat a kertben a vadkörtefa alá; én ott mindig valami kísérteties csöndre figyeltem föl, akárhányszor arra bóklásztam. Ott éreztem meg először, hogy senki sem maradhat érintetlen a múlt mágikus hatalmától, és a múlt valahogy tekintélyt parancsol; a vadkörtefa mellett kialakult érzéseim harmincharmadik évemig elkísértek, ezért baljós sejtelmek között viseltem el a Kádár-rendszer tiltását ötvenhatról.

Ahogy a városban híret vették, hogy mi történik Pesten, ébredezni kezdett a vidék. A fölbolydulás huszonharmadika után egy-két napos késéssel következett be. Az utcák hirtelen megteltek emberekkel a város főbb pontjain. Majd ugyanolyan hirtelen elnéptelenedtek. Mesélik, hogy első reakcióként ígéretekkel teli

órák izgalma söpört végig a lelkeken. Sokan fellélegeztek, amint kikandikáltak az elhúzott függönyök mögül. Mintha az élet ismét mozgásba lendült volna. *„Talán kicsit túlzásba is vitték a dolgot.”* Az történt ugyanis, hogy a laktanyák kapujában elkezdtek hamarjában széjosztani a kézfegyvereket; ismeretlen főkolompósok vitték a prímet, mintha. Az indulatok egy-két éjszaka leforgása alatt magasra csaptak, és válogatás nélkül lövöldözésbe kezdtek az emberek. Akinek a kezébe lőszer és puska került, úgy gondolta, most már biztonságban van. Ám a fegyverek hatalmának, ha csak tehetik, rögvést behódolnak az emberek; elmérgesedett a helyzet, kevesen őrizték meg a higgadtságukat; pedig a józanabbja fölkészült a legrosszabbra, de arról, hogy ez mivel jár majd, arról korántsem lehetett világos fogalmat alkotni. Az undor a rezsim kiszolgálóival szemben hergelte, tüzelte az embereket, a dolgok méhében zajló folyamatokról azonban keveseknek lehetett valóságos fogalmuk. Szakadék tátongott a lelkekben; a kanizsaiak is joggal gyűlölték, vetették meg a kék parolis ávosokat, akik kíméletlenül gyötörték az ártatlan embereket, ráadásul Tito Jugoszláviája túl közel volt ahhoz, hogy a rosszból még több jusson ki ennek a környéknek. A sérelmek megtorlására elég okot adott a közelmúlt, de a fájdalom kifakadó sebei rövid idő alatt begyógyíthatatlannak bizonyultak, és az októberi fényes napok hitét november hidegvágója követte az alélt városban.

A kertek mélyére, a meszesgödrök aljára kellett süllyeszteni a fegyvereket a kérlelhetetlen mozdulatlanságú levegőben.

A forradalom alatt a családunk tagjainak ki sem kellett mozdulniuk a házból, hogy tudják, mi zajlik körülöttük. A történések a kerteken, a mezőn keresztül felhőszakadásként zúdultak rájuk a laktanya közelsége és az utcabeliek jóvoltából. Értesültek mindenről, ami akkor szóbeszéd tárgya volt a környékünkön. Nem gyávaságból maradtak veszteg; karon ülő csecsemő is alig voltam még, és a Bátyámra is vigyázni kellett, aki az első napokban elcsatangolt a laktanyához, és az éj leple alatt egy karabéllyal a vállán tért haza. A családom tagjait a lelkük mélyéig megrázták a történések, néhány nap múlva támolyogtak a kialvatlanságtól, éjszakánként pedig maguk is bekopogtak másokhoz, hogy megosszák egymással a friss híreket.

Ólomnehéz éreszkedett a lelkekre az első napok hangulata után, amelyekben mindenki pótolni akarta azt, amit a szabadságból korábban elmulasztott. Euforikus fölindulásban szaladtak az órák. Öregapám állítólag egész nap a rádiót hallgatta, igyekezett a hangsúlyokból kikövetkeztetni azt, hogy mit jelenthetnek valójában az elhangzott szavak. Rossz lábával időről időre kisanitkált a kerti diófák alá, a kerítés legtávolabbi pontjához, onnan hallgatózott, vadászott a neszekre és a zörejekre. Tudott a csöndből és a morajlásból, a kivehetetlen kiáltásokból „jeleket fejteni”. Az idős, sokat látott ember óvatosságával tartózkodott a veszélytől, és próbált mindenkit távol tartani az elhamarkodott döntésektől, mert a következményeik mindig kiszámíthatatlanok. Két háborút végigélt, fogsággal, szökésekkel, fullasztó kriptákban bujkálva, rejtőzködve. Nem kérkedett vele, hogy kiismerte az üldözők és üldözöttek lelkiállapotát. Veszített és nyert, lebegett a mélységek fölött, és a szerencse is hozzásegődött, hogy ne zuhanjon az oroszlanok közé, akik nyomban fölfalták volna. Halottakra

száradt vérfoltokat látott, sok nyomorúságot és szenvedést ismert meg testközelből; tapasztalta, hogy mit jelent, ha valakinek az ujjja a fegyver ravaszán egyszer csak megállapodik.

Az meghúzza előbb vagy utóbb.

Öregapám haraggal utasította el a vérontást, és tisztában volt vele, hogy zavaros indulatok uralkodnak el a résztvevőkön, ha nem viszik hamar döntésre a dolgot, ezáltal zúzva szét a legszentebb, legmerészebb érzéseket. Az emberek egy idő után elveszítik az önuralmukat, és a rájuk törő tehetetlenség miatt romlásba kezdenek vagy gyáván elfutnak, és visszabújnak vackaikba, megpróbálnak láthatatlanná válni. A fegyverropogás hangja lassan elsüllyedt az idők mélyén, az emlékezés a többség lelkében megszelídült, és csak azokban élt tovább, akiket a személyes veszteség vagy az egykori titkolt emlékek összefűztek.

Ötvenhat kinyújtott karjai valami módon az én életemben is mindenkihez elértek, akit csak közelebről ismertem: hiába, amíg 1956 őszéről élők hordozzák a lelkükben az emlékeket, alvadt vérdarabokba botlik az ember, és fölszakadó sebek üzeneteit próbálja megfejteni, többnyire végérvényes eredmény nélkül. Kicsi ez az ország alkalmasint mindenkinek, bárki bármilyen utat választott is. Mintha az élet minden percében igazolódna, hogy a történelem itt nem jár igazán senki kedvében, legfeljebb az országnagyok gondolhatják másként. Amikor az iskolai szünetekben a pesti unokanővéremmel a Felsőtemplom frissen fölszentelt kispapjához jártunk kamaszkori filozófiai eszmecserékre, szóba került ötvenhat is, sejtettük, hogy a társaság tagjai között lehetnek rendőrségi besúgók. Ez bármikor kiderülhet, és akkor mihez kezdünk? Semmi rosszat nem teszünk, a világról, az életről és a művészetről folytatunk kamaszkori hevülésektől izzó vitát. Bárki tévútra léphet Isten Ege alatt, de azért mégiscsak elviselhetetlen, ha megtudjuk, picli van közöttünk.

Ha egy országban az egymással szembeni gyanakvás köti össze az embereket, akkor a többség előbb-utóbb számkivetettnek érzi majd magát; vajon kinek jó ez?

Emlékeiben nem változott meg semmi, gondolta nyugtalansággal az Eget fürkészve a házak ereszei mentén. Az Ég elpilledt Ég maradt, a napok kisímított selyme fölött szomorú eső szemerkélt akkor is. Hagyta becsapni magát; a lelke mélyén ezt azóta sem bocsátotta meg magának, ezt a kiszolgáltatottságot pedig ebből a nullahelyzetből kimozdíthatta volna az, hogy tudta, az „örök béke”, a Kádár-éra története, csakis az őszök érkezése volt. Születésétől fogva ez volt és ez maradt számára a történelem vézna erecskéje, talán az idők végezetéig. Csak titokban gondolhatott mást, amikor a kertben lopva-lesve megfigyelte, hogy az elhalt aljnövényszetben hogyan szökik föl a korai fagy, merészkedik egyre közelebb a tél. A hideg tűfógóval mérgesen beszurkál a pufajkája alá, kiteve fázó végtagjait a fájdalomnak. A kanizsai kert mélyéről hirtelen megüti a fülét a kásás körték puffanásának hangja. Nem került ki egyetlen ősz sem azóta, hogy megtalálta magának és elraktározta, hogy aztán fölismerhesse ezt a hangot, a túlrejt gyümölcs tompa becsapódását, amely megadással teljesítette be a saját sorsára kiszabott fizikai törvényt. Ázó októberek sírtak az Égen. A felhőket ők sem tarthatták féken. Októberben azért minden alkalommal elmozdult valami a lelkében, és engedte, hogy fölélnkült érzékei magukkal sodorják. Sejtette, hogy ezzel a testét ölmozó ernyedtséget fájdalomra cseréli, de nem törődött vele. Kémlelte,

hogyan halványul el a hamuszín horizont: hol tompább, hol gyúlékonyabb színek övezték az Ég alját. Amikor a Nap lehanyatlott a szemhatáron túlra, a ritkás levegő is mintha tovább bomlott volna körülötte. Hosszú időn át ragaszkodással nézte, ahogy az életét befalja a csikorgó sötét. Minden október fölzaklatta, és megváltoztatta addigi életét.

Kafka szalmazsákja

A távolsági busz megállójából a domb lejtőjén meghúzódó, omlatag majorsági épületekre lehetett látni, ahol valamikor nagyon régen üggyel-bajjal illeszthették a vályogtéglákat egymáshoz; olyasféle népek lakhattak itt, akiket az első nehézség nem tántorított el a céljuktól. Uradalmi summás munkával, télvíz idején vesződéses ölfavágással keresték a kenyerüket. Mára a roskatag tetők alatt, a kidőlt falak mentén mindent fölvert a dudva; ahogy közeledtem a nyirkos, zárkaszerűen szűk helyiségekhez; éreztem, hogy annak, aki idetéved, az idő nemcsak lelassul, mint az elhagyott falusi tanyákon általában, hanem meg is szűnik. Ebben az itt folyó életben minden óra egyformán kilátástalannak és végtelennek látszott, mégsem volt mód arra, hogy az ember egy pillanatra is ellazuljon. Nem engedhette meg magának, hogy jobb vagy bal lábbal keljen föl; a világnak ebben az üres szegletében meghátrált az idő, az életet elrekesztette, eltorlaszolta a külvilágtól a major *fogsága*.

Aki egyszer itt ragadt, belepusztult.

Aki innen elment, biztosan nem tért vissza már. Nem akart a major megmentője lenni.

Nyugtalanság vett erőt rajtam, olyasféle, mint aki közvetlen kapcsolatba került valamivel, amit nem ért, és erre a hiányra hirtelen nem talál mentséget. Beleborzongtam a helyzetbe. Észre sem vettem, hogy valahonnan egy alacsony, köpcös férfi szegődött mellém. Kicsit megriasztott a fölbukkanása, mert nem számítottam rá. Fején karimás kalap, ruhája szedett-vedett gönc. Időnként furcsán előrenyújtotta a nyakát. Lába kurtán szaporázta a járást, gumicsizmája is alig látszott ki a gyomos földből. Közönyösen vette tudomásul, hogy az útjába akadtam. Sem rosszindulat, sem bizalmatlanság nem érződött rajta. Láttam, ahogy a nyelve hegyével megnedvesíti az ajkát; kipállott szája szögletéből fűszál kandikált ki, amelyet a koszos ujjai tartottak egyensúlyban. Csak én pillantottam olykor oldalvást feléje, ő a legcsekélyebb jelét sem adta annak, hogy figyelemre méltatna; ebből arra következtettem, hogy érdektelen vagyok a számára, és érdektelen az is, hogy vajon értem-e, amit mond.

Nem hozzám beszélt; tudta, hogy nekem nincs helyem.

A major korántsem felelt meg a várakozásomnak; talán azért, mert olyan régóta kutattam utána, és ismétlődő képzelődéseknek a valóság nem tudhat eleget tenni. Ez a félelem és aggodalom, mióta az eszemet tudom, kísért.

Jó helyen járok? – kérdezem magamtól, amikor megérkezem valahová.